

TAMÁSI OROSZ JÁNOS

„...a nyelv alakítja, formálja, szüli is őt...”¹

Egy új este Tóth Lászlóval a Könyvtárban

Hölgyeim és Uraim!

Szép jó estét! És most, miután lélekben kezet szorítottunk, hagyjuk is meg számunkra a további beszédet. Hallgassunk bele hallgatásukba. Az, ami számunkra csönd, számukra a világ teljességének eszmecsereje. Szerzőnk, Tóth László szerint mindenképpen. Erre tanít bennünket majd minden sora, illetve, ennek titkát kutatja minden sorában; meglehet, beszélni is így tanult meg. Rendszerezte, megformálás előtt, a hangokat; rámérte a kifejezendő tárgyra, cselekvésre azokat. Tudunk, ismernünk kell ezt a viszonyt a szerző és a szavak között, pontosabban a szerző és a csönd hangjai között. De egyszerűbb, ha neki adom át a szót, most még csak mondatokat idézve tőle, például eme definíciót: „A beszédnek egyedül csak a nyelv előtti csend adhat értelmet, jelentést, súlyt. Különbön artikulálatlan hangok, véletlen szavak halmazává, üres fecsegéssé válik. A csendben a világ sűrűsödik össze, a fecsegésben a tunya semmi terpeszkedik.” No már most, hogy a mai este szorosabb témájához, Tóth László könyvéhez közeledjünk, az iméntiek alapján tűnődjünk el annak címén.

A világ közepe. Talányos cím.

A formális logika szerint ilyen eleve nem létezik. A világ az, amennyit ismerünk belőle. Illetve az, csak hét és fél, esetleg nyolcmilliárddal megszorozva. Hisz ahány ember, annyi világ; és még ez is kevés. Mert hát ott vannak ők is, halottaink emlékezetéből ránk testált világörökségünk, avagy hát az, amit megteremtettek és mi leromboltuk tudatlanságból, véletlenül, szándékosan, de hasztalan. Velünk maradt identitásunk többnyire fosztóképzőjeként. És itt lenne a vége? Kereshetjük már mindennek a közepét? Nem hinném. A képbe erősen bezavar ugyanis az, amit az említett identitás alapjának tekintünk: a kultúra, a nyelv, a hagyomány, s mindeme lejegyzett vagy megtörtént, vagy álmodott írásbelisége. Nem folytatom, látjuk, ugye, hogy a világ valójában átláthatatlan – be kell érünk annyival, hogy átfogható. Kellő nyitottsággal minden belénk áramlik, belénk, a középpont-

¹ Elhangzott Tóth László kettős könyvbemutatóján november 3-án a dunaszerdahelyi Csallóközi Könyvtárban.

ba. Mert mi vagyunk a világ közepe, akkor persze, ha képesek vagyunk magunk köré és/vagy önmagunkból világot teremteni. Építkezvén a szóközökből.

Elnézést a hosszas körülírásért, de hát valamiképp meg kell közelítenünk ezt a kötetet, elhelyezni azt a Tóth-életmű egészében, s megérteni nem kevesebbet, mint azt, hogy miért helyeződik ez a kötet egy kicsit mindenképp az életmű epicentrumába? Hiszen a szerző – a szövegember, a tóthumfaktum – régebbi szövegeket, részben általa is elfeledett kisprózákat, töredékeket, dialógusokat és monológokat szerkesztett egybe, két-három eleve színpadra szánt egyfelvonással. Élcelődhetnénk, hogy szerzőnk, lám önmaga felügyeli életműve kritikai kiadását; itt azért közbeszúrom, hogy ehhez alapos figyelem szükséges, mert például a wiki szócikk meg sem említi azt a Fábry-fordításkötetet, amiről én közel negyven éve már recenziót írtam; bocsánat, a kötetnél maradva – miért is kell ezt a könyvet közel helyoznunk a Tóth-életmű közepéhez?

Egyszerű: szemet szűrőan lebben itt föl a fátyol, lepleződik le az ördöglakat titka. Mert épp az írások patinája mutatja meg számunkra azt, hogy a szerző számára mennyire fontos a nyelv titkainak megfejtése, a hangzók összerakásának, a szó és a csönd dinamikájának megértése. Vagy legalább azon tudás megszerzése, ami elvezet a nem tudás innenső határsávjáig. És ki más lenne amúgy a leginkább képes erre, mint az, aki egész életét honos hontalanságban töltötte? Mert papírokat előbb-utóbb adnak az embernek, de identitást a nyelv ad. Álmodni és hallgatni csak anyanyelven lehet. Bár van ugye az a divatos mondat, Manu Chaoé, amit Laci is idéz valahol: „Onnan származom, ahol vagyok...” Ebben is van valami, hiszen, ha más nem is, de az adóhivatal alapként kezeli, ugyanígy látva...

Nos, nem húznám a szót, a dialógust megelőző monológomból már csak két-három bekezdés van hátra, s ezek már valóban a kötet szövegeiről szóljanak – miért is a közép, ha a világ amúgy határtalan? Mert a szövegek az elmondás kísérletei, netán kudarcai, de mindenképp a szöveg – a mindenkori szöveg – társalanságának föloldásai. Miként is fogalmazta ezt Tóth László? „A költő a csendre figyel, mert a nyelv a csendre inti őt. A nyelv nem szeret beszélni – a nyelv közöl. A közlés megvalósulása nem a beszéd folyamata. A nyelv teremti a közlést, kordában tartja beszélhetnénkünket. A beszéd: fecsegés.” És, folytassuk kíméletlenül: a kötet tartalma leginkább a beszélhetnékből fakadó szerkesztett szövegek interpretálása; olyan műfajokban, amelyekben egyszerűen képtelenség megkerülni a nyelvet, mint formát. Mi több, a gondolat – az öntecs – nem térhet el az odakészített-gondolt kokillától, a formától; a lázas, forró, zúduló hangok nem tűrik el az atonális széttartást. Tudom, ez sem teljesen igaz, hiszen posztmodern, izmusok, satöbbi, de hát az igazság az, hogy a szétfolyó, formázatlannak tűnő szöveg mögött nagyon kemény formázás van – ha be tudjuk fogadni. Nos, a lényegnél maradva, Tóth Laci itt olvasható szövegei között kevés a kísérlet, annál több a választott formához hű megoldás; ha mindenképp el akarunk tűnődni a kákára

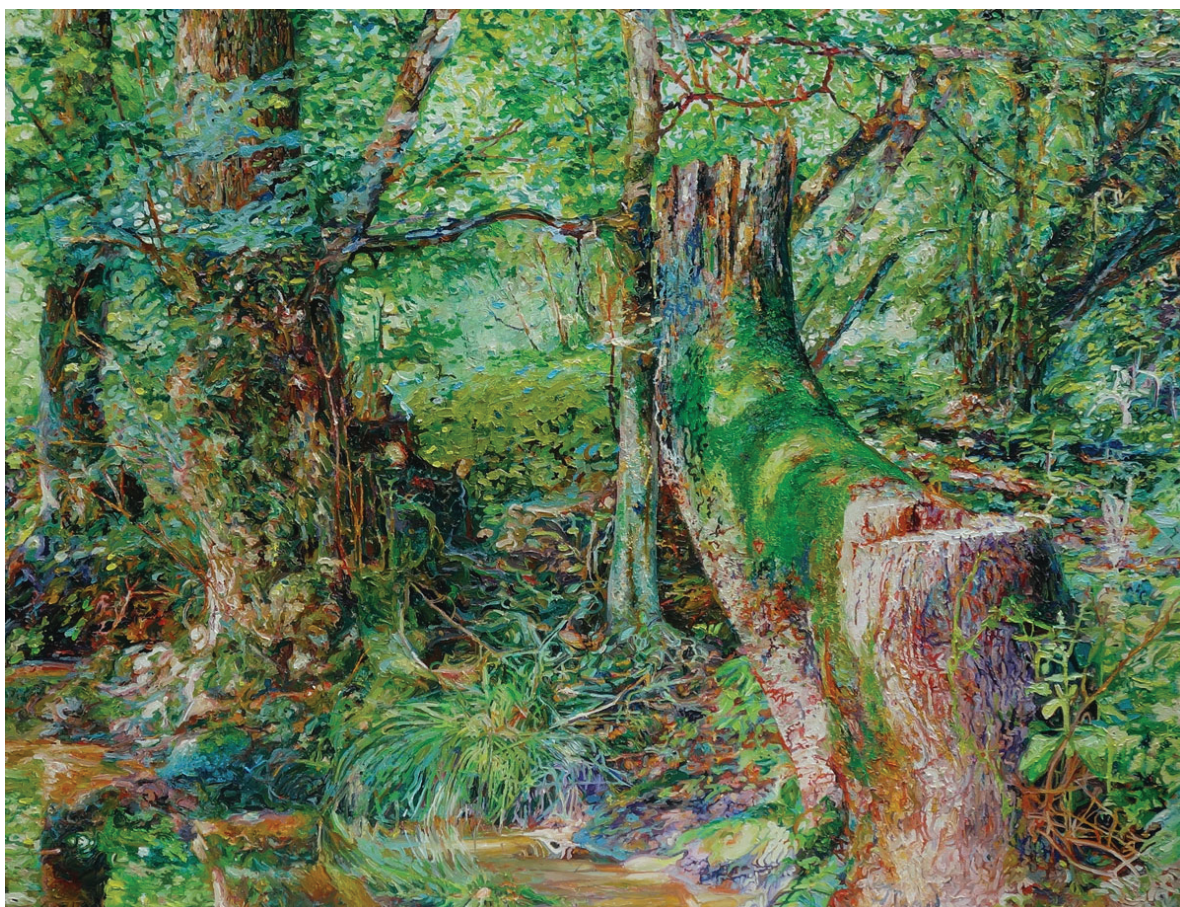
kötött csomó jelentésén, akkor fölemlégethetjük, hogy egy kicsit névsorolvasási gyakorlat is a kötet, fölidéződik Salinger, Dylan Thomas vagy épp Mrožek árnyéka; hatásnak nem nevezném, s nem udvariasságból; a „mi erdők alján” például parafrázisba mentett történelem-boncolás; és Mrožek iróniája is a közös közép-európaiságból fakad; de a lényege e szövegeknek nem itt keresendő.

Hanem: a szó és a csönd összhangja; a hallgatás szerves beépítése a mondatokba. Megköveteli ez a szöveg az együtt-hallgatást szerző és olvasó között; s hát ne tagadjuk: a monológokból árad a költészet. És árad a csönd: az a bizonyos. „A hallgatás: fekete lyuk. A csend pars pro toto. A néma barátok vallomása a világról: az abszolút tökély”.

A világ közepe.

*Tóth László, Hagyomány és identitás
(Tanulmányok és esszék a (Cseh)Szlovákiai magyar irodalomhoz 2006–2021),
Magyar Napló Fokusz Egyesület – Rádiusz Könyvek, Budapest, 2022.*

*Tóth László, A világ közepe (Kísérlet és más, hang/játék/szín 1968–2019),
Gondolat Kiadó, Budapest, 2022.*

Szkukálek Lajos: Almás